

Мартин Блажески

Филолошки факултет „Блаже Конески“

Скопје, Македонија

ПАТУВАЊЕ СО А. Ч. СВИНБЕРН НИЗ „ГРАДИНАТА НА ПРОЗЕРПИНА“ ПРЕКУ ЕДНА СТРОФА ОД АНГЛИСКИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК¹

Апстракт: Во овој труд се занимаваме со англиско-македонски превод на прет-последната строфа на „Градината на Прозерпина“ од Алдернон Чарлс Свинберн. Го опишуваме митот за Прозерпина, даваме некои биографски податоци, за поетот за да воспоставиме контекст за песната, а потоа правиме кратка анализа, за да се долови значењето на песната. На крај, го опишуваме преводот и некои негови проблематики.

Клучни зборови: Прозерпина, Алдернон Чарлс Свинберн, поезија, превод, проблеми, анализа, македонски јазик, англиски јазик

ВОВЕД

Древен Рим и Стара Грција претставуваат непресушлив извор на книжевна и уметничка инспирација уште од крајот на Средниот век. Подвизите на Цезар и боговите од Олимп се толку опевани, што дури и луѓе што никогаш не читале за нив можат да опишат детали од нивните дела и животи.

Римската божица Прозерпина, која е еквивалент на грчката божица Персефона, се среќава во голем број на разни уметнички жанрови, како на пример: сликата „Прозерпина“ на прерафаелитот Данте Габриел Розети, барокната скулптура „Грабнувањето на Прозерпина“ од Џан Лоренцо Бернини, монодрамата „Прозерпина“ на Јохан Волфганг Гете, цртаниот филм „Жената-чудо“ (*Wonder Woman*, 2009), телевизиската серија „Херкул: легендарните патувања“ (1995), драмата „Прозерпина“ на Мери и Перси Шели, веб-стрипот „Преданија Олимп“ (*Lore Olympus*), видео игрите „Ад“ и „Бог на војната: синцирите на Олимп“

¹ Текстот е изработен под менторство на проф. д-р Милица Миркуловска.

(2008), поемите „Химна за Прозерпина“ и „Градината на Прозерпина“ од А.Ч. Свинберн, како и голем број на најразлични музички изведби.

АНАЛИЗА

Прозерпина на латински или Персефона на грчки, е ќерка на Церера (Деметра), божицата на плодноста, мајчинството и земјоделието. Во неа се заљубил Плутон (Ад), богот на подземјето. Кога отишол за помош кај својот брат Јупитер (Зевс), тој му рекол дека мајката Церера никогаш нема да се согласи нејзината ќерка да замине во подземјето. Затоа, Плутон добива дозвола да ја грабне Прозерпина, па додека таа бере цвеќиња се отвора процеп во земјата и таа е проголтана во подземното царство. Од тага за изгубената ќерка, Церера престанува да дава благодати за почвата и ништо повеќе не расте. Кога ја погледнал тагата на мајката и маката на луѓето, кои почнале да гладуваат, Јупитер му наредил на Плутон да ја врати Прозерпина. Плутон тоа го сторил, но ја прелажал Прозерпина и ѝ дал да касне семки од калинка. Каснување на храна од подземјето обврзувало да се остане таму, па така Прозерпина била обврзана да поминува шест месеци годишно како жена на Плутон и царица на подземјето, а шест месеци можела да се врати на земјата како ќерка на плодноста и божица на пролетта. Прозерпина симболизира двојност, цикличност, менување на годишните времиња, живот после смртта, плодност после неплодност, зеленило после пустош, надеж и добрина после злото.

За „Градината на Прозерпина“ подобро да се разбере, потребни се некои кратки податоци за авторот Алдернон Чарлс Свинберн (1837-1909). Тој е човек кој не само што се бунтува против општествените норми, туку и активно е против нив. Секакви правила се стеги што треба да се отфрлат во корист на личните желби и задоволства. Поезијата не треба да се бави со пренесување на морални вредности, а содржината да не биде поважна од структурата на песната. За него се велело дека ако се побара од него да биде пристоеен, тоа значи дека од него се бара да не биде Свинберн. Се бунтува против христијанството со своја верзија на паганизам, а е и против тогашната влада, залагајќи се, во подоцнежната поезија, за либерална република и револуција против монархијата. Бил алкохоличар и садо-мазохист, што за него било

многу важно, а неговото тело било болно и слабо, па поради тоа кон крајот на животот бил вдомен од својот пријател, кој му помогнал да се отрезни и да се смири. За време на својот живот бил многу популарен.

Како резултат на неговите сфаќања се јавува „Градината на Прозерпина“, но во песнава Прозерпина е преставена како обратното од тоа што обично го симболизира. Таа е бледа, нејзината рака е бесконечно ладна и таа ги коси душите како трева на ливада (што е обратно од растење и садење). Веќе не претставува враќање во живот, плодност или нов почеток, туку постојан крај, стална смрт и безнадежна бесконечност во неа. Во преведената строфа, луѓето имаат премногу љубов кон животот, премногу надеж и страв, а тие се стеги, нè ограничуваат, па божицата на смртта нè ослободува од нив. Треба да сме благодарни што умираме, и тоа не на Бог, туку на „кои богови и да постојат“. Додатно, мртвите не стануваат и на сè му доаѓа крај, што значи дека во песнава, Свинберн го отфрла христијанството, каде има живот после смртта. Но за поетот смртта е крајот, а ние треба да сме благодарни за тоа, бидејќи само така ќе бидеме слободни.

The Garden of Proserpine

Here, where the world is quiet;
Here, where all trouble seems
Dead winds' and spent waves' riot
In doubtful dreams of dreams;
I watch the green field growing
For reaping folk and sowing,
For harvest-time and mowing,
A sleepy world of streams.

I am tired of tears and laughter,
And men that laugh and weep;
Of what may come hereafter
For men that sow to reap:
I am weary of days and hours,
Blown buds of barren flowers,

Desires and dreams and powers
And everything but sleep.
Here life has death for neighbour,
And far from eye or ear
Wan waves and wet winds labour,
Weak ships and spirits steer;
They drive adrift, and whither
They wot not who make thither;
But no such winds blow hither,
And no such things grow here.

No growth of moor or coppice,
No heather-flower or vine,
But bloomless buds of poppies,
Green grapes of Proserpine,
Pale beds of blowing rushes
Where no leaf blooms or blushes
Save this whereout she crushes
For dead men deadly wine.

Pale, without name or number,
In fruitless fields of corn,
They bow themselves and slumber
All night till light is born;
And like a soul belated,
In hell and heaven unmated,
By cloud and mist abated
Comes out of darkness morn.

Though one were strong as seven,
He too with death shall dwell,
Nor wake with wings in heaven,
Nor weep for pains in hell;
Though one were fair as roses,
His beauty clouds and closes;

And well though love reposes,
In the end it is not well.

Pale, beyond porch and portal,
Crowned with calm leaves, she stands
Who gathers all things mortal
With cold immortal hands;
Her languid lips are sweeter
Than love's who fears to greet her
To men that mix and meet her
From many times and lands.

She waits for each and other,
She waits for all men born;
Forgets the earth her mother,
The life of fruits and corn;
And spring and seed and swallow
Take wing for her and follow
Where summer song rings hollow
And flowers are put to scorn.

There go the loves that wither,
The old loves with wearier wings;
And all dead years draw thither,
And all disastrous things;
Dead dreams of days forsaken,
Blind buds that snows have shaken,
Wild leaves that winds have taken,
Red strays of ruined springs.

We are not sure of sorrow,
And joy was never sure;
To-day will die to-morrow;
Time stoops to no man's lure;
And love, grown faint and fretful,

With lips but half regretful
Sighs, and with eyes forgetful
Weeps that no loves endure.

From too much love of living,
From hope and fear set free,
We thank with brief thanksgiving
Whatever gods may be
That no life lives for ever;
That dead men rise up never;
That even the weariest river
Winds somewhere safe to sea.

Then star nor sun shall waken,
Nor any change of light:
Nor sound of waters shaken,
Nor any sound or sight:
Nor wintry leaves nor vernal,
Nor days nor things diurnal;
Only the sleep eternal
In an eternal night.

Песната е напишана во строфи со шема на римување АВАВСССВ, каде стиховите А и С имаат по 7 слога со два јамба и еден амфибрах во секој, а В-стиховите се напишани во јамбски триметар (6 слога). Како таква, песната има постојан ритам и рима, цврсто оформена структура. Вреди да се забележи дека зборовите “even” и “weariest” навидум предизвикуваат вишок од 2 слога, но во тој период во англиската поезија се подразбирало дека може да се прочитаат скратено, слеано во помалку.

Во оригиналот на строфата што ја преведов има мала девијација во третиот С-стих, бидејќи “river” не се римува совршено со “ever” и “never”, што дозволува малку простор за слично несовершенство и во преводот.

ПРЕВОД

Кога станува збор за преводот токму на оваа строфа од песната „Градината на Прозерпина“, моја задача беше да дадам придонес со преведувањето на крајниот текст во романот на Станислав Лем, „Гласот на Господарот“², каде на полски, Лем додал превод на претпоследната строфа од песната, направен од Вилијам Хожица (Wilam Horzycsa / *Wilhelm Henryk Hořitza*, [1889-1959](#)), што всушност, претставува прв превод на споменатата строфа на полски јазик. Како англист, требаше да го погледнам оригиналот на англиски и да го пренесам на македонски. Се одлучив воопшто да не си помагам со полскиот превод на англискиот текст од В. Хожица, за да доловам што повеќе од првобитното значење на песната. Притоа, строфата ја преведов најпрво верно на значењето, со цел да се разбере подобро, а потоа во втор запис ја воспоставив структурата.

Англиски (оригинал):

From too much love of living,
 From hope and fear set free,
 We thank with brief thanksgiving
 Whatever gods may be
 That no life lives for ever;
 That dead men rise up never;
 That even the weariest river
 Winds somewhere safe to sea.

Македонски превод верен на значењето:

Од премногу љубов за живеење
 и од надеж и страв ослободени,
 да им се благодариме накратко

² Станислав Лем „Гласот на Господарот“ (превод од полски јазик на македонски јазик: Милица Миркуловска), Антолог: Скопје, 2022.

на кои богови и да постојат
што ниеден живот не живее засекогаш,
што мртвите никогаш не стануваат,
што дури и најуморната река
свијува некаде безбедно кон морето.

Конечна верзија:

Од преобилно животољубие,
од надеж и страв ослободени,
благодариме со едноумие
на боговите величествени
што животи за стално не живеат,
што мртви никогаш не стануваат,
што дури бесни реки што дивеат
се вливаат во море безбедни.

Најпрво да истакнам дека превод каде истовремено и се задржува значењето и формата идентична како во оригиналот на македонски јазик изгледа дека е невозможен, поради тоа што токму тие зборови што се значенско најверен превод се предолги да се вклопат во 7 или 6 слога. Затоа, наместо 7 и 6, се одлучив да употребам 11 и 10 како најсоодветно решение. Така тие се разликуваат за еден слог, исто како во оригиналот, само имаат 4 повеќе. Со ова се пресликува во македонскиот јазик архитектониката на стихот воспоставена во англискиот оригинал од Свинберн.

Ритмот од истите причини не може да се задржи, но се обидов барем стиховите што се римуваат да имаат сличен ритам. Тука се јавува најголемиот проблем во преносот на структурата: македонските зборови се подолги поради постпозитивниот член и отежнуваат или спречуваат воспоставување на ритмичка еквивалентност.

Римата се потрудив да е извршена во иста шема како во англискиот оригинал, а се решив да се задржат повеќе од оригиналните зборови и да се направи што е можно поголема значенска еквиваленција со оригиналот. Оваа строфа, како финале на роман, кој си има своја

символика, е многу битна за восприемањето на целоста од страна на читателот. Затоа и сметавме заедно со преведувачката на романот од полски јазик, Милица Миркуловска, дека е подобро оваа строфа да се преведе директно од оригиналот, а не да се направи превод на македонски јазик на полскиот превод од англиски јазик од В. Хожица.

Во оригиналот на англиски, во третиот стих пишува „накратко“ (brief), а изборот е токму таков за да има ритам и рима стихот, па затоа се решив за зборот „еднумие“, што би значело идеолошка слога помеѓу луѓето дека смртта ослободува, а многумина тогаш и се согласувале со Свинберн. Доста се менува значењето од „накратко“, но сепак заради римата и структурата постапив исто како и самиот Свинберн и ставив соодветен збор.

Во оригиналот боговите се неодредени и нечленувани, бидејќи се обраќа на „кои и да постојат“, со мислење дека не знае кои постојат, а не му е ни важно. Тоа го изоставувам во корист на зборот „величествени“, што сепак боговите би биле, дури и за него, доколку постојат. Но сепак го искористив зборот „боговите“ со цел поверно да го пренесам стихот и да го истакнам неговиот бунт против Бог и христијанството.

Во оригиналот реките се „уморни“, што претставува колокација (weary river), па не може да се преведе буквално. Целта на фразата е да каже дека реките се големи, долги, долго течат, па затоа се и уморни. Колку и да е долга реката, колку и да е силна, сепак некогаш ќе се влее во морето. Затоа се определив за „бесни реки што дивеат“, бидејќи ја исполнува истата функција, во овој случај големина и сила, што на крај го имаат истиот резултат како и секој друга река, што замира во морето.

ЗАКЛУЧОК

Превод на поезија секогаш доаѓа со свои проблеми, специфични за песната и јазикот на кој се преведува. Тука јасно доаѓаат до израз разликите помеѓу два јазика и две култури, а може многу да се научи дури и од само една строфа преведена со некоја цел. Споделувањето на вакви искуства може да послужи како инспирација за наоѓање на слични решенија кога се преведува, или пак за наоѓање на нови, што можат да се надоврзат или да создадат подобри преводи во иднината.

Користена литература:**на кирилица:**

Лем Станислав, 2022, *Гласо̄и на Гос̄иодаро̄и*, (превод од полски јазик на македонски јазик: Милица Миркуловска), Антолог: Скопје.

на латиница:

Albinus, L. (2000). The Homeric Myth. *The House of Hades* (стр. 168). Aarhus: Aarhus University Press.

Greenblatt, S. et al. (Уредници). (2006). *The Norton Anthology of English Literature: Volume 2 (8th edition)*. New York, NY: W.W. Norton & Company, Inc.

Lem, Stanislaw, 2016, *Głos Pana*, Wydawnictwo Literackie: Kraków. theoi. *Persephone*. Преземено на 14.11.2022, од theoi.com/Khthonios/Persephone.html

Martin Blazheski

**A JOURNEY WITH A.C. SWINBURNE THROUGH
“THE GARDEN OF PROSERPINE”
VIA A STANZA TRANSLATED FROM ENGLISH TO
MACEDONIAN**

Summary

In this paper, we discuss an English-to-Macedonian translation of the penultimate stanza of “*The Garden of Proserpine*” by Algernon Charles Swinburne. We describe the myth of Proserpina, provide some biographical information about the poet in order to establish the context for the poem, and then we conduct a short analysis aimed at grasping the meaning of the work. Finally, we describe the translation and a few issues related to it.